

AGRESYVAUS ELGESIO PRIEŠ BENDRAMOKSLIUS PRIEŽASTYS, DAŽNUMAS IR FORMOS: MOKINIŲ, MOKYTOJŲ IR TĖVŲ VERTINIMAS

Valdas Pruskus¹, Gerda Tuzienė²

¹Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Filosofijos ir politologijos katedra,
Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva

^{1, 2}Vilniaus pedagoginis universitetas, Sociologijos ir politologijos katedra,
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹politologija@vgtu.lt; valdas.pruskus@vpu.lt; ²gerda.tuziene@vpu.lt

Straipsnyje, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, analizuojamas mokinių, mokytojų ir tėvų požiūris į mokinių agresyvaus elgesio su bendramoksliais priežastis, dažnumą ir formas. Atskleidžiami veiksniai ir motyvai, skatinantys mokinių agresyvumą miesto ir kaimo bei skirtingų profilių (menų ir technologijų) mokyklose. Parodoma mokinių laikysena stebint smurto veiksmus patiriančius bendramokslius ir juos patiems patiriant. Analizuojamas mokinių, mokytojų ir tėvų požiūris į mokykloje taikomas prevencines priemones, siekiant sumažinti agresyvų elgesį su bendramoksliais.

Reikšminiai žodžiai: mokykla, mokiniai, mokytojai, tėvai, smurtas, psichologinė prievarta, fizinė prievarta, prevencija.

<http://dx.doi.org/10.3846/cpe.2011.19>

Įvadas

Problemos ištirtumas ir metodologinis tyrimo pagrindimas

Agresyvus mokinių elgesys su bendramoksliais ne tik apsunkina *pozityvios komunikacijos* galimybes ir patį edukacinį procesą, bet ir kloja pamatus tolesnei agresyvumo sklaidai visuomenėje, didina kriminogeninių procesų augimo pavojų. Todėl nestebina tai, kad susilaukia vis didesnio tyrėjų dėmesio.

Vaikų agresyvumo pradžios mokykloje ypatumus ir psichologinės pedagoginės pagalbos teikimo galimybes yra nagrinėjusios L. Rupšienė ir D. Plačienienė (Rupšienė, Plačienienė 2002). Tėvų naudojamos prievartos prieš vaikus įtaką jų agresyvumui tarpti yra aptaręs D. Puras (Puras 1996).

Paskelbta nemažai darbų, kuriuose bandoma aiškintis atskirų amžiaus grupių vaikų agresyvaus elgesio ištakas ir jų ypatumus (Glinskienė, Drazdauskienė 2001; Valickas 1997; Sniečkutė 2007; Motiejūnas 2007).

Asocialaus vaikų elgesio prielaidas mokykloje yra nagrinėjusios L. Jūrienė (1996), B. Kairienė (2002, 2005, 2006) ir D. Gaigalienė (1994). Agresyvaus elgesio raiškos priklausomybę nuo lyties ir amžiaus yra nemažai tyrinėjusi R. Žukauskienė (1999, 2003).

Atlikta ir konkrečių tyrimų. Pažymėtinas *Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro* ŠMM užsakymu 2008 m. atliktas „Smurto mokyklose paplitimo formų, priežasčių, prevencijos ir pagalbos formų tyrimas“, kuriame

aiškinamasi, kokį smurtą iš bendramokslių, mokytojų ir suaugusiųjų patiria vaikai, besimokantys pradinėje, pagrindinėje ir vidurinėje mokykloje, ir kokios prevencinės priemonės yra taikomos.

Reikia pripažinti, kad daugelis atliktų tyrimų yra epizodiniai, pasižymintys fragmentiškumu. Pasigendama tyrimų, kuriuose būtų išsiaiškintos visos smurtavimo priežastys (vidinės – susijusios su biologija, ir išorinės: aplinka, šeima, mokykla), atskleistas smurto šeimoje poveikis agresyviai mokinio elgesiui mokykloje. Taip pat trūksta tyrimų, kuriuose būtų analizuojamas agresyvus mokinių elgesys su bendramoksliais ir mokytojais, jo raiškos ypatumai įvairių profilių (humanitarinio, technologinio) mokyklose, kaimo ir miesto mokyklose, mergaičių ir berniukų agresyvaus elgesio raiškos ypatybės, mokytojų ir tėvų, mokinių smurtinių veiksmų vertinimas ir jų siūlomos prevencijos priemonės.

Šio *straipsnio tikslas* – remiantis atliktu tyrimu, išanalizuoti agresyvaus elgesio prieš bendramokslius kilimo priežastis, dažnį, raiškos formas miesto ir kaimo įvairių tipų (pradinės, pagrindinės, vidurinės mokyklos, gimnazijos) bei profilių (technologinio ir humanitarinio) mokyklose, atskleisti mokinių, mokytojų bei tėvų požiūrį į smurtą ir jo raišką mokykloje bei taikomų prevencinių priemonių efektyvumą.

Metodologinis tyrimo pagrindimas

Atliekant agresyvaus mokinių elgesio su mokiniais raiškos mokykloje analizę pasitelktas *Alfredo Schutzo* fenomenologijos teorijos aiškinimas, kuriame kalbama apie tris skirtingus socialinio žinojimo epistemologinius lygius: *žmonių iš gatvės žinojimą, gerai informuotą žinojimą ir ekspertinį žinojimą* (Schutz 1976: 158–159).

Siekiant susidaryti išsamesnį vaizdą apie požiūrį į mokinių agresyvaus elgesio raišką mokykloje, buvo apklausti miesto ir kaimo mokyklų vyresniųjų klasių moksleiviai (10–12 kl.) – po 200 respondentų, taip pat

humanitarinio ir technologinio profilio mokyklose besimokantys 10–12 klasių moksleiviai (po 100 atstovų), kurie savo kailiu buvo patyrę smurtą. Be to, po 100 miesto ir kaimo mokyklų mokytojų, kurie su šiuo reiškiniu susiduria kasdieniame darbe, ir 100 tėvų, kurie susiduria su jo pasekmėmis.

Moksleivių nuomonę apie agresyvaus elgesio raišką mokykloje galima būtų priskirti prie *gerai informuoto žinojimo*. Mokiniai gerai žino šį fenomeną iš vidaus, daugelis turi skaudžios smurto nuo bendramokslių patirties ir puikiai jaučia vyraujančias tendencijas tarp tų, su kuriais nuolat bendrauja. Taip pat gali įvertinti jų mokykloje taikomų prevencinių priemonių efektyvumą.

Mokytojų, nuolat bendraujančių su mokiniais ir gerai žinančių gyvenimo mokykloje ir bendravimo su bendramoksliais problemas, informuotumą galima būtų priskirti *prie ekspertinio žinojimo*. Jie ne tik stebi šį procesą, bet ir analizuoja, ieško priemonių jam valdyti.

Nors tėvai dėl įvairių priežasčių turi kiek skirtingą požiūrį į agresyvų mokinių elgesį ir jo pasekmes mokykloje, tačiau jis iš esmės paremtas bendru žinojimu (kartais ir prisiminimais iš savo laikų mokyklinės patirties, kuri gerokai skiriasi nuo šiandieninės), be to, neretai suformuotu žiniasklaidos, todėl jį galima būtų priskirti prie *žmonių iš gatvės žinojimo*.

Bandomasis tyrimas buvo atliekamas 2010 m. kovo – gegužės mėn. Vilniaus ir Panevėžio miestuose (Vilniaus m. J. Pauliaus gimnazijoje, L. Karsavino, Ateities, Fabijoniškių, A. Kulviečio bei S. Stanevičiaus vidurinėse mokyklose, Panevėžio m. Margaritos Rimkevičaitės technologinėje mokykloje ir Panevėžio m. Vytauto Mikalausko menų mokykloje).

Taikant *kiekybinį metodą*, anketinės apklausos būdu apklausta 200 mokinių (10–12 kl.) iš minėtų mokyklų.

Be to, apklausta 200 kaimo mokyklų mokinių (10–12 kl.) (Vilniaus raj. Mickūnų vidurinės mokyklos, Varėnos raj. Merkinės V. Krėvės gimnazijos ir Rokiškio Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos), taip pat 100 minėtų miesto ir kaimo mokyklų mokytojų ir 100 tėvų. Respondentų atranka – atsitiktinė.

Empiriniams duomenims surinkti buvo sudarytas klausimynas, kurio atskiros dalys apėmė svarbiausius mokinių agresyvaus elgesio raiškos mokykloje aspektus. Tokiu būdu agresyvus elgesys mokykloje tirtas 2 aspektais: iš išorės ir iš vidaus. Iš išorės – agresyvaus elgesio formų paplitimas atskirų tipų (kaimo, miesto) ir profilių (technologinio, humanitarinio) mokyklose, taip pat tarp berniukų ir mergaičių.

Iš vidaus – aiškinasi, kaip jaučiasi ir kaip į patiriamą prievartą reaguoja patys mokiniai, mokytojai (stebėdami) ir tėvai, susiduriantys su jų pasekmėmis.

Statistinė duomenų analizė atlikta pritaikius programą SPSS for Windows (Statistical Package For Social Sciences).

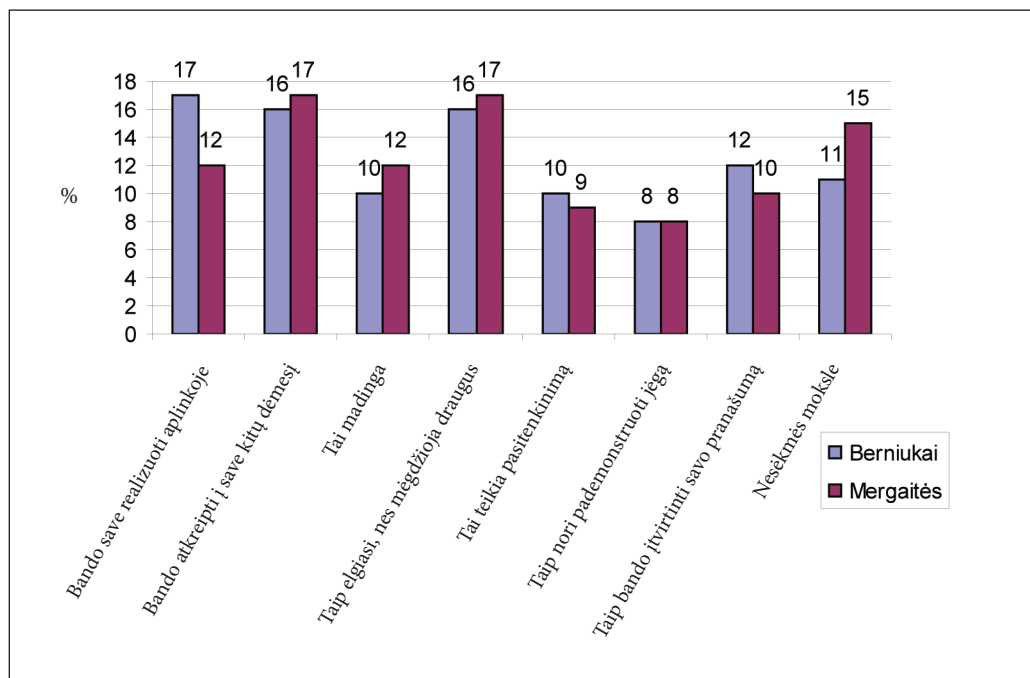
Kokybinis tyrimas. Siekiant detaliau išsiaiškinti mokinių patiriamos agresijos iš bendramokslų ypatumus, buvo atliktas pusiau struktūrinis interviu – pokalbis, kurio metu 20 informantų – moksleivių iš tų pačių 400 tyri-

me dalyvavusių mokyklų mokinių, taip pat 10 mokytojų ir 10 tėvų, kurie laisvai dėstė pažiūras į įvairius mokinių agresijos mokykloje raiškos aspektus. Informantų vardai nepakeisti, tekste pateikiama ir netaisyta, originali jų kalba.

Agresyvaus elgesio su bendramoksliais priežastys: mokinių ir mokytojų vertinimas

Tyrimas parodė, kad *mokiniai* įvardija panašias agresyvumo priežastis, nors berniukai ir mergaitės joms suteikia kiek skirtingą prioritetą (1 pav.).

Svarbiausiomis agresijos priežastimis mokiniai laiko norą šitaip save realizuoti (berniukai – 18 proc. ir mergaitės – 12 proc.), atkreipti į save dėmesį (16 proc. ir 17 proc.), įtvirtinti savo pranašumą (12 proc. ir 14 proc.). Galima daryti prielaidą, kad berniukams šie motyvai yra labiau paveikūs, nes susiję su jų pastangomis per agresyvų elgesį būti pastebėtiems ir įvertintiems.

1 pav. Mokinių agresyvumo priežasčių vertinimas (proc.) (n-100 berniukų, n-100 mergaičių)

Mergaitės, nors tokio savo pranašumo įtvirtinimo būdo visiškai ir neatmeta, tačiau nelaiko itin veiksmingu. Yra paveikesnių „moterišku“ būdų. Panašiai šiuos agresyvumo motyvus vertina ir mokytojai.

Mokytojų teigimu, svarbiausi agresyvų elgesį skatinantys veiksniai yra: bandymas atkreipti į save dėmesį (18 proc.), įvirtinti savo pranašumą (14 proc.) ir taip užmiršti nesėkmės moksle (16 proc.), o ypač neišsiskirti iš agresyviai besielgiančių klasės ir gatvės draugų (16 proc.).

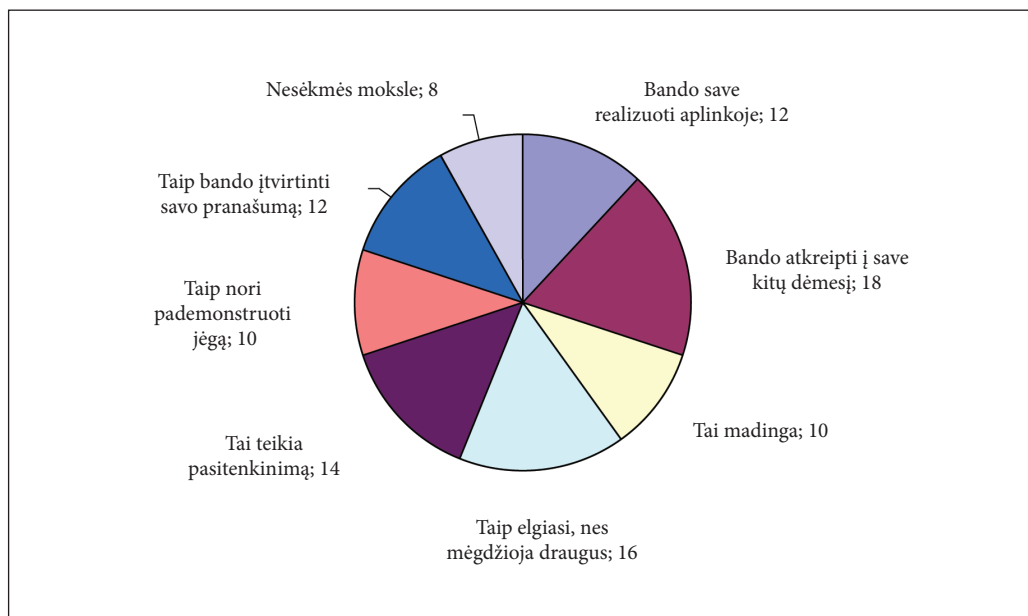
Tai rodo, kad gatvės draugai turi didelę įtaką, jie tampa elgesio pavyzdžiais, o mokykloje propaguojama elgsena nėra patraukli. Galima spėti, kad taip atsitinka ir dėl ryškių pavyzdžių stokos. Mokytojas nėra tas autoritetas, į kurį galėtų kreiptis mokinys su savo problema (bendramokslių smurtas) ir kurią jis galėtų išspręsti. Kur kas didesnis autoritetas ir pagalbinkas yra gatvės draugas, gyvenantis realiame pasaulyje ir galintis konkrečiai jam padėti.

Kitas dalykas – nesėkmės moksle, mokymo-si problemos, su kuriomis susiduria mokinys,

neretai taip ir lieka tik jo problemos. Vienas jis nėra pajėgus su jomis susidoroti, o mokytojas į pagalbą ne visada ateina. Nesulaukęs realios pagalbos iš mokyklos, mokytojų, mokins jaučiasi paliktas vienas. Tai savo ruožtu skatina dar didesnę neapykantą ir agresyvią laikyseną ne tik bendramokslių, bet ir mokyklos atžvilgiu apskritai. Tai pastebi ir apklaustieji mokytojai, nurodę, kad net 14 proc. mokinių agresyvus elgesys teikia malonumą (2 pav.).

Mokinių agresyvaus elgesio pasireiškimo dažnio ir formų ypatumai miesto ir kaimo bei skirtingų profilių mokyklose: mokinių vertinimas

Agresyvus mokinių elgesys su bendramoksliais mokykloje yra realybė, su kuria susiduria kiekvienas moksleivis. Tačiau jo pasireiškimo dažnis ir formos miesto ir kaimo bei skirtingų profilių mokyklose yra skirtingas. Nevienodai jį pastebi ir identifikuoja berniukai ir mergaitės (1 lentelė).

2 pav. *Mokytojų požiūris į mokinių agresyvumą sukeliančias priežastis (n=100)*

1 lentelė. Agresyvaus mokinių elgesio su bendramoksliais pasireiškimas (dažnis) miesto ir kaimo mokyklose (proc.) (n-200 miesto mokyklų mokiniai, n-200 kaimo mokyklų mokiniai)

	Miesto mokyklų mokiniai			Kaimo mokyklų mokiniai		
	Berniukai	Mergaitės	Iš viso	Berniukai	Mergaitės	Iš viso
Kasdien	39	34	73	28	26	54
Dažnai	45	43	90	33	31	64
Retai	12	18	30	23	25	48
Niekada	4	5	9	16	18	34

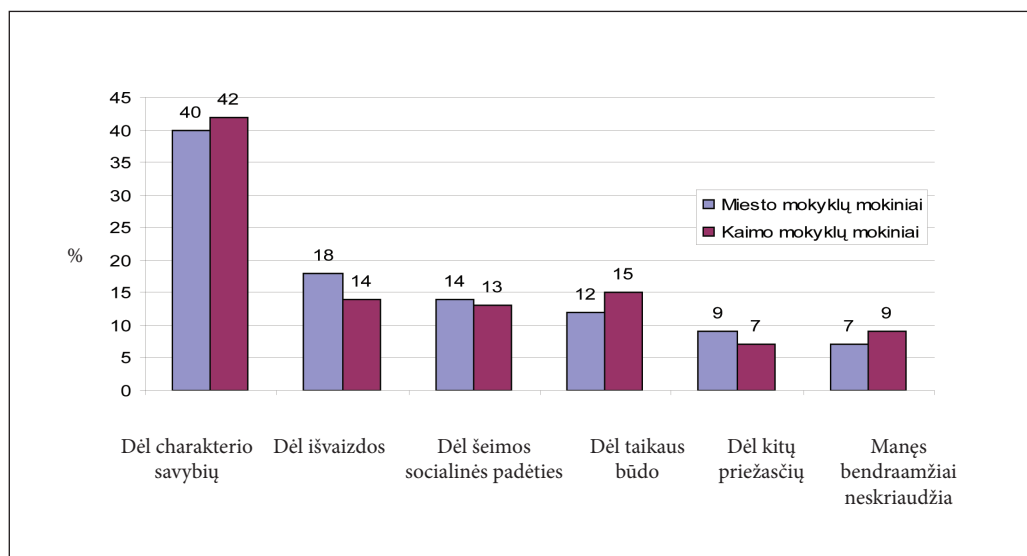
Apklaustieji miesto mokyklų mokiniai agresyvų elgesį patiria dažniau nei kaimo mokyklų mokiniai. Galima manyti, kad miesto gyvenimo tempas formuoja įtampos kupiną bendrą atmosferą, aplinką, kurioje vyrauja lenktyniavimo, noro būti pirmam, pastebėtam, dvasia, kuri perduodama į visas veiklos sritis. Nelieta nepaliesta ir miesto mokykla bei mokiniai, turintys agresyvios raiškos patirties, gautos ne tik iš šeimos ir gatvės, bet ir iš prievartos kupinos žiniasklaidos. Tai duoda savus rezultatus.

Neatsitiktinai tik 4 proc. apklaustų miesto mokyklų berniukų ir 5 proc. mergaičių nurodė,

kad niekada nėra patyrę agresyvaus elgesio, o kaimo – net 4 kartus daugiau (atitinkamai 16 proc. berniukų ir 18 proc. mergaičių).

Agresyvų elgesį išprovokuoja konfliktai tarp bendramokslių. Konfliktų priežastys – įvairios. Tačiau kaimo ir miesto mokyklų mokinių nuomonės dėl jų panašios (3 pav.).

Miesto ir kaimo mokyklų mokinių teigimu, agresyvų elgesį labiausiai sukelia – asmens charakterio savybės (atitinkamai 40 proc. ir 72 proc.), išvaizda (16 proc. ir 14 proc.), taikus būdas (12 proc. ir 15 proc.).

3 pav. Priežasčių, dėl kurių patiriamas agresyvus bendraamžių elgesys, vertinimas (proc.)

Beveik šeštadalis apklaustųjų miesto ir kaimo mokyklų mokinių (atitinkamai 14 proc. ir 13 proc.) nurodė, kad agresyvaus bendraamžių elgesio susilaukia dėl prastos socialinės šeimos padėties. Tai atspindi visuomenės sparčios diferenciacijos realijas, didėjančią skirtį tarp turtingųjų ir neturtingų, kas atsiliepia ir mokinių tarpusavio bendravimui, draugų pasirinkimui ir jų vertinimui.

Beveik dešimtadalis apklaustųjų nurodė kitas priežastis. Tos kitos priežastys (pavydas, prasivardžiavimas, apkalbos) – susijusios su asmeninėmis skriaudomis. Tai reiškia, kad konfliktai nėra bendravimo tarp klasių ar atskirų grupių konkuravimo išdava, o kyla dėl asmeninių paskatų.

Apklaustieji mokiniai įvardijo ir labai konkrečias konfliktų kilimo priežastis (...*paskolinau DVD grotuvą... kaip žmogui... jam labai reikėjo... ir negrąžina... atseit užmiršo... vis sako „grąžinsiu“...* (Romualdas, 10 kl.); (...*turi labai ilgą liežuvį... visus apkalbinėja... per jį vos geriausio draugo nepraradau...* (Gediminas, 12 kl.).

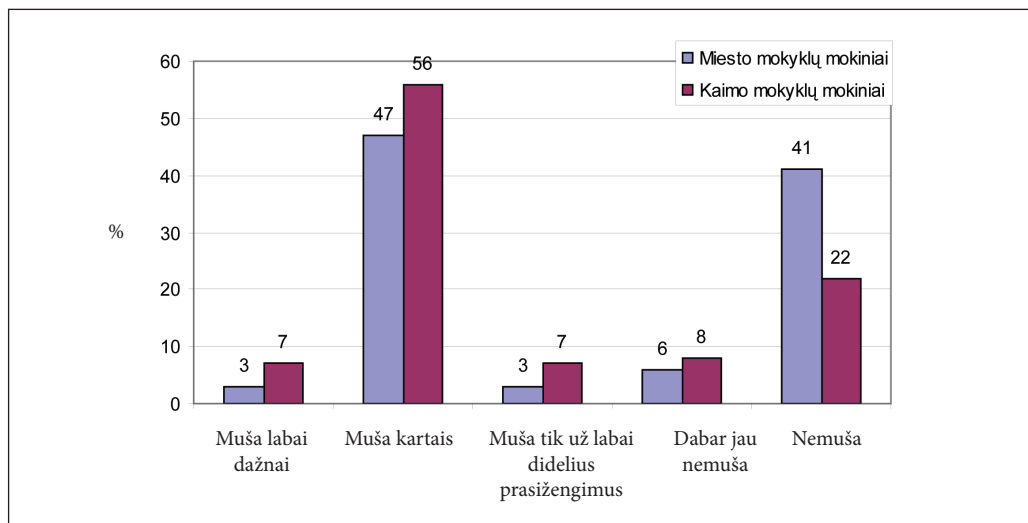
Dešimtadalis apklaustųjų mokinių nurodė, kad nėra bendraamžių skriaudžiami. Galima

spėti, kad tai ta dalis mokinių, kurie geba pritaikyti, neišsišokti ir dėl to nebūti atstumtaisiais, prieš kuriuos dažniausiai nukreipiama agresija.

Akivaizdu, kad agresyviai elgiamasi ne su visais, bet su tais, kurie dėl įvairių priežasčių ir aplinkybių patenka į atstumtųjų grupę. Pažeidžiamiausi tie, kurie išsiskiria iš bendro, *savo bičo* priimto, standarto klasėje savo socialine padėtimi, galimybėmis įsigyti daiktų, kurie laikomi būtinais priklausymo saviškiams ženklais, ir atitinkama išvaizda (trūkumai čia nepriimtini, kaip ir problemiškas elgesys: šveplavimas, autizmas ir pan.).

Asmens, patiriančio agresyvų elgesį, laikyseną lemia ir gyvenimas šeimoje, ten vyraujančios bendravimo formos, ir ypač – smurtas, patiriamas iš artimųjų.

Tyrimas parodė, kad smurtas šeimose prieš vaikus yra gana paplitęs reiškinys (4 pav.). Nors 41 proc. apklaustų miesto mokinių ir 22 proc. kaimo mokyklų mokinių teigė, kad šeimoje *nėra mušami*, tačiau net 56 proc. kaimo ir 47 proc. miesto mokyklų mokinių prisipažino *kartais mušami*, o 7 proc. kaimo mokyklų mokinių ir 3 proc. miesto mokinių – *labai mušami*.

4 pav. Mokinių patiriamo smurto šeimoje iš tėvų ir globėjų vertinimas (proc.) (n-200 miesto mokyklų mokinių, n-200 kaimo mokyklų mokinių)

Tai rodo, kad smurtiniai veiksmai tiek miesto, tiek kaimo šeimose – gana dažnas reiškiny. Ši smurto praktika savo ruožtu perduodama vaikams, nors juos paveikia nevienodai. Vienus dar labiau sugniuždo ir palaužia, verčia susitaikyti su smurto aukos padėtimi ne tik šeimoje, bet ir mokykloje (klasėje). Kitus – savaip užgrūdina ir skatina atsigriebti klasėje prieš silpnesnius: ypač tuos, kurie nepritapo prie grupės dėl savo savybių, išvaizdos ir pan. dalykų, darančių juos išskirtiniais ir todėl nepriimtinais.

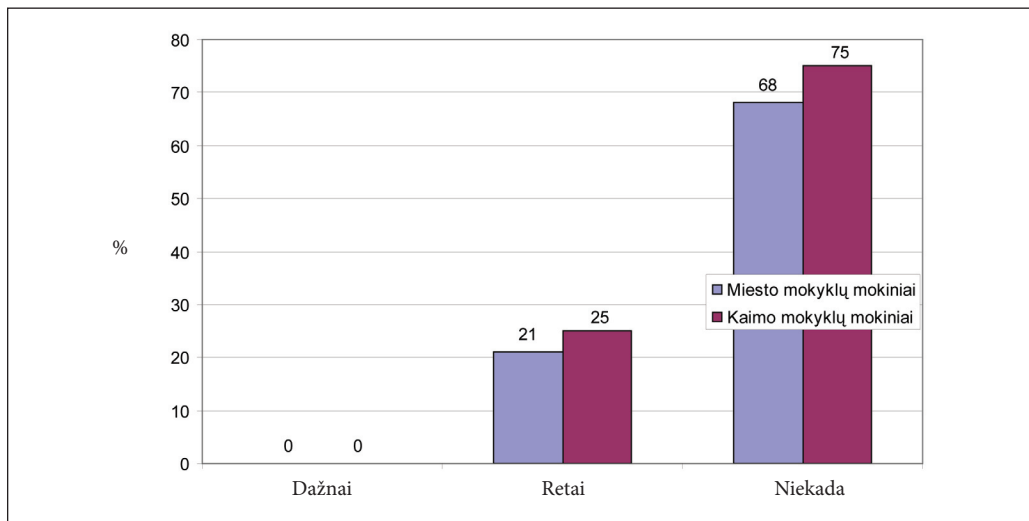
Tai provokuoja *tarp mokinių muštynes*, susirėmimus, kurie kartais prasiveržia ir pamokų metu, nors tai nėra dažnas reiškiny. Tiek miesto, tiek kaimo mokyklose (5 pav.).

Apie muštynes tarp moksleivių pamokų metu net 75 proc. apklaustų kaimo ir 68 proc. miesto mokyklų mokinių atsakė, kad nieko apie tai negirdėję, dar 25 proc. kaimo ir 21 proc. miesto mokyklų mokinių nurodė, jog tokie susirėmimai pasitaiko retai, ir nė vienas nepaminojo, kad tai dažnas atvejis (*...kartais peštynės kyla, bet labai retai... negalėčiau tiksliai pasakyti, kada paskutinį kartą pešėsi ir dėl ko... pamenu tik, tai buvo pernai pavasarį...*“ (Ramūnas, 12 kl.).

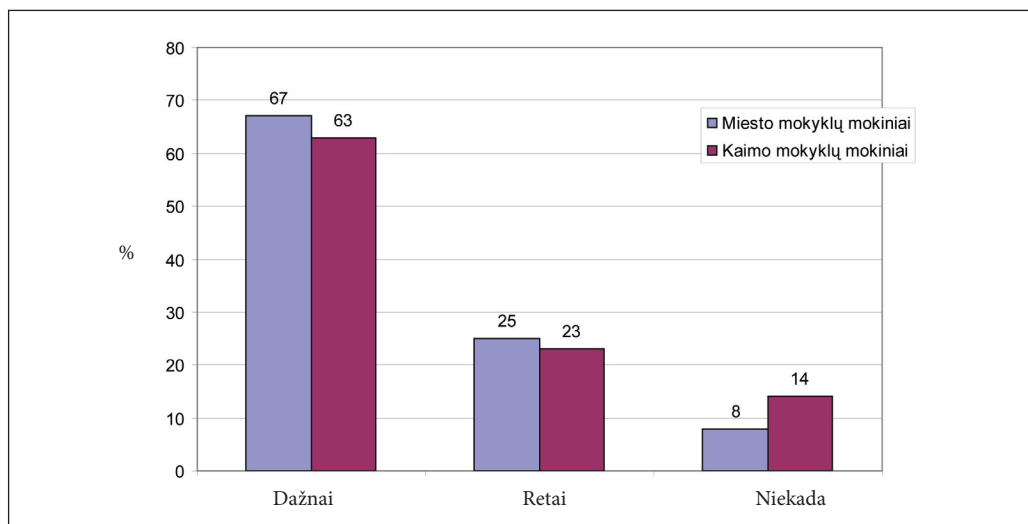
Tačiau po pamokų muštynės tarp mokinių gana dažnos (6 pav.).

Net 67 proc. apklaustų miesto ir 63 proc. kaimo mokyklų mokinių paminėjo dažnus muštynių atvejus po pamokų, dar 25 proc. miesto ir 23 proc. kaimo mokyklų mokinių nurodė, kad tai reti atvejai, ir tik 17 proc. miesto ir 18 proc. kaimo mokyklų mokinių teigė, kad muštynės jų mokykloje nevyksta niekada. Tačiau tokius atsakymus pateikė tik merginos.

Muštynių priežastys – įvairios. Dažniausiai tai sąskaitų suvedinėjimas už patirtą ar tariamą skriaudą, netesėtus pažadus. Tačiau nere-tai – tiesiog iš neturėjimo ką veikti. Paprastai muštynės vyksta diskotekose, viešo susibūrimo vietose, kur ieškoma priekabių, kad galima būtų suremti ragus žinant, kad tokiu atveju palaikytojų ir žiūrovų netrūks: juk tai puiki atrakcija ir taip galima sustiprinti savo pozicijas klasėje, susikurti „kieto bičo“ įvaizdį tarp bendramokslų (*Muštynių šiaip jau nemėgstu,... tiesa, kartais dalyvauju... nėra ką veikti, iš nuobodulio... bet jei dalyvauju, tai kalu iki galo... Kitą dieną draugeliai ima sveikintis iš tolo, stengiasi visai man įtikti – vakarykštės muštynės*

5 pav. Muštynės tarp bendraklasinių pamokų metu miesto ir kaimo mokyklose (proc.) (n-200 miesto mokyklų mokinių, n-200 kaimo mokyklų mokinių)

6 pav. Muštynių tarp bendramokslių po pamokų dažnis miesto ir kaimo mokyklose (proc.) (n-200 miesto mokyklų mokinių, n-200 kaimo mokyklų mokinių)

paliko įspūdį... ir ne tik, bet ir mėlynės... žinos, su kuo reikalą turi“ (Tadas 11 kl.).

Galima spėti, kad mokiniai turi pakankamai daug laisvo laiko ir neranda, ką veikti. Jie nėra įtraukti į popamokinę veiklą, nemoka turiningai leisti laisvalaikio, o tai savo ruožtu ir sukuria palankią terpę reikštis agresyvumo protrūkiams.

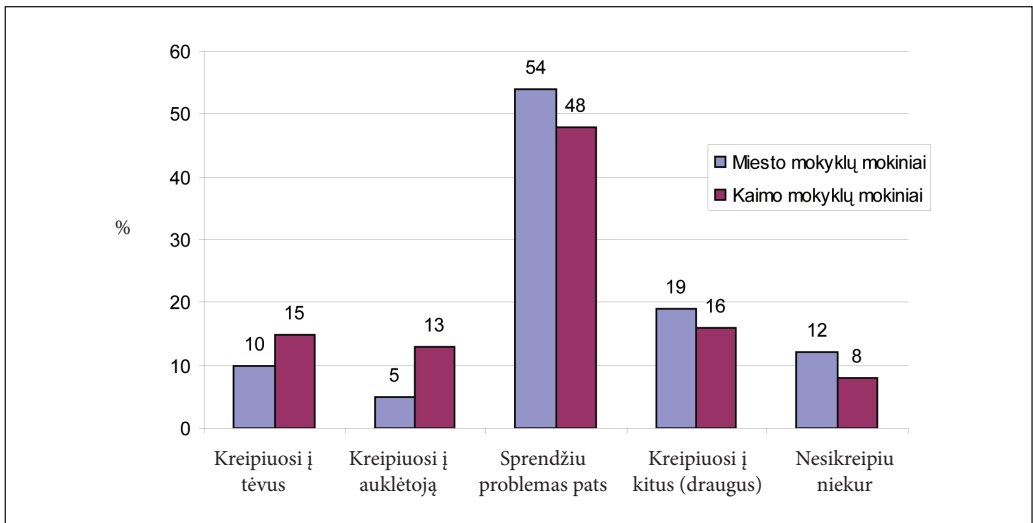
Mokinių laikysena stebint smurto veiksmus prieš bendramokslius

Kilusius konfliktus ir smurtinius veiksmus prieš bendramokslius nelengva nuslėpti, juolab kad gandai apie juos greitai pasklinda. Nepaisant to, informaciją bandoma slėpti, ypač nuo mokytojų ir tėvų. Net 90 proc. apklaustų miesto ir 85 proc. kaimo mokyklų mokinių teigė visada slepiantys nuo mokytojų ir tėvų informaciją apie muštynes ir tik 10 proc. miesto ir 7 proc. kaimo mokyklų mokinių nurodė, kad slepia tik kartais. Niekada neslepiančių, pasakančių viską mokytojams ir tėvams neatsirado nė vieno. Toks slapukavimas konfliktus tarp moksleivių daro labai latentinius.

Nepaisant to, kad paprastai nukentėjusieji tokiais atvejais niekam nelinkę skųstis, tačiau ilgainiui situacija, sukėjusi aplinkinių susidomėjimą, pasiekia viešumo stadiją. Konfliktų sprendimas perkeliamas į viešąją erdvę. Kitaip tariant, ilgainiui viskas išaiškėja ir nuskriaustoji pusė kreipiasi pagalbos dėl smurto, patirto iš bendramokslių. Tyrimas parodė, kad dėl patirtos fizinės prievartos (smurto) dažniau pagalbos kreipiasi kaimo mokyklų mokiniai (15 proc.) nei miesto (12 proc.) (7 pav.).

Miesto mokyklų mokiniai dažniau nei kaimo kreipiasi pagalbos dėl patirtos psichologinės prievartos (atitinkamai 14 proc. ir 10 proc.). Galima spėti, kad miesto mokyklų mokiniai jautresni nei kaimo psichologinei prievartai, labiau žino savo teises ir linkę ginti savo orumą.

Pastebėta, kad kaimo mokyklų vaikai dažniau nei miesto apie patirtą smurtą mokykloje linkę informuoti tėvus. Tačiau tėvams šie konfliktai neatrodo tokie svarbūs, kad skųstųsi ir aiškintųsi (*Na, susipešė vaikai... apsikumsčiavo... susitaikys... kam čia skųstis...*) (Jonas, tėvas, 45 m.). Galima spėti, kad tėvų nenorą skųstis veikia ir ta aplinkybė, kad kaimo vietovėje visi vieni kitus

7 pav. Pagalbos paieškos, patyrus agresyvų bendramokslį elgesį (proc.) (n-200 miesto mokyklų mokinių, n-200 kaimo mokyklų mokinių)

pažįsta, todėl skūstis neįprasta, kur kas svarbiau išlaikyti gerus santykius su kaimynais. Vaikai nesutarimus išsiaiškina tarpusavyje patys.

Miesto mokyklų mokiniai, susidūrę su bendramokslų smurtu, stengiasi labiau problemą spręsti patys (54 proc.) nei kaimo mokyklų mokiniai (48 proc.), kurie tokiais atvejais pagalbos dažniau linkę ieškoti pas tėvus ir auklėtojus (atitinkamai 5 proc. ir 13 proc.). Tai rodo, kad miesto vaikai labiau linkę pasikliauti savo jėgomis ir draugais bei gatvės pažįstamais, galinčiais juos užstoti. O kaimo mokyklų moksleiviai dėl to beveik tris kartus dažniau kreipiasi į klasės vadovą nei miesto mokiniai.

Miesto mokyklų mokiniai mažiau pasikliauja mokytojų galimybėmis išspręsti konfliktus ir dažniausiai linkę pasikliauti savo jėgomis arba kvieisti į pagalbą draugus. Tai rodo, kad miesto klasėse kolektyviškumo ir solidarumo dvasia silpna, o pasitikėjimas mokytojais sumenkęs. Kita vertus, norą išspręsti konfliktus savo jėgomis skatina ir vis labiau visuomenėje įsigalinti individualizmo dvasia, kuri grindžiama dar M. Liuterio paskelbtu šūkiu „Kiekvienas už save, o Dievas už visus“. Ši dvasia įsigali ir mokyklose.

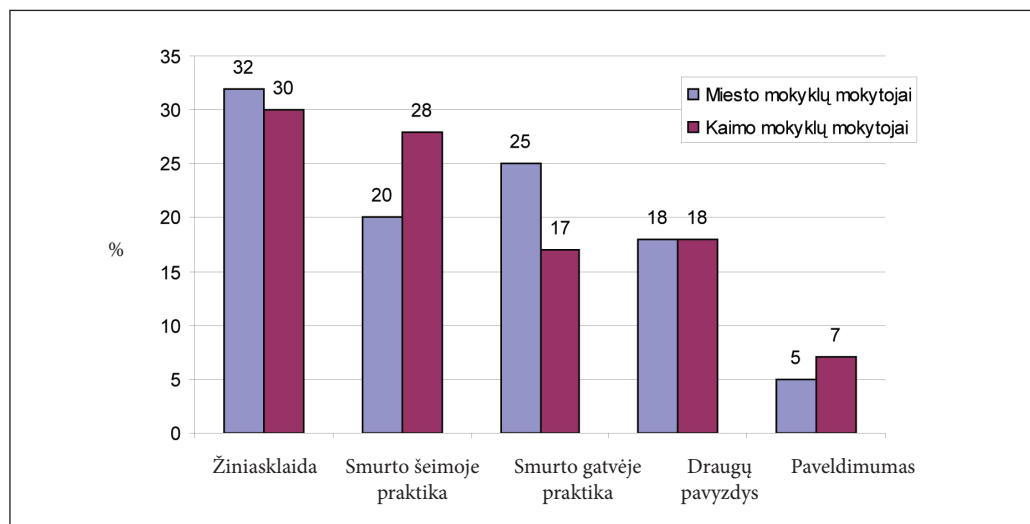
Veiksniai, skatinantys agresyvų mokinių elgesį su bendramoksliais: mokytojų vertinimas

Tyrimas parodė, kad miesto ir kaimo mokyklų mokytojų požiūris į veiksnius, skatinančius agresyvų mokinių elgesį su bendramoksliais, yra panašus (8 pav.).

Svarbiausiais veiksniais įvardijami: žiniasklaida (miesto mokyklų mokytojai – 32 proc., kaimo – 30 proc.) ir smurtas šeimoje (atitinkamai 20 proc. ir 28 proc.). Nors kreipiamas dėmesys ir į paveldimumą, tačiau tai nesudaro didelio procento. Be to, paveldimumas dar palenginti mažai ištirtas fenomenas.

Kur kas svarbesnis veiksnys – aplinka, kurioje gyvena jaunimas. Būtent nūdienos sociokultūrinė aplinka ir kelia didžiausią nerimą mokytojams – ypač smurto gatvėje praktika ir gatvės draugų pavyzdys. Tai situacija, kurios negalima pakeisti taip greitai, kaip norėtūsi. Būtinai laikas ir kryptingos visos visuomenės pastangos.

Mokytojai, atrodo, gana realistiškai suvokia situaciją mokykloje, jos nedramatizuoja. Mokykla yra visuomenės veidrodys. Vertybių

8 pav. *Veiksniai, skatinantys agresyvių mokinių elgesį miesto ir kaimo mokyklų mokytojų požiūriu (proc.) (n-100 miesto mokyklų mokytojai, n-100 kaimo mokyklų mokytojai)*

pliuralizmo ir devalvacijos akivaizdoje sunku tikėtis ko nors kito. Tačiau mokytojai pagalbos vis tik viliasi. Ir pirmiausia – iš šeimos ir valstybės (*Jei smurtas mažės šeimose, mažiau agresyvių vaikų turėsime ir mokyklose* (Marija, mokytoja, 45 m.), (*Tėvai neretai kalti dėl savo smurtaujančių vaikų... rodydami agresyvių elgesį šeimoje* (Romas, mokytojas, 38 m.), (*Žiniasklaida visagalė... smurtas liejasi per kraštus... įsijunkit bet kurią televiziją... Kol valstybė nesiims priemonių smurto reklamai sumažinti, nieko gero nelauk* (Genutė, mokytoja, 41 m.). Pačių mokytojų galimybės kontroliuoti situaciją ribotos, todėl mokytojų pretenzijos šeimai ir valstybės institucijoms ne be pagrindo.

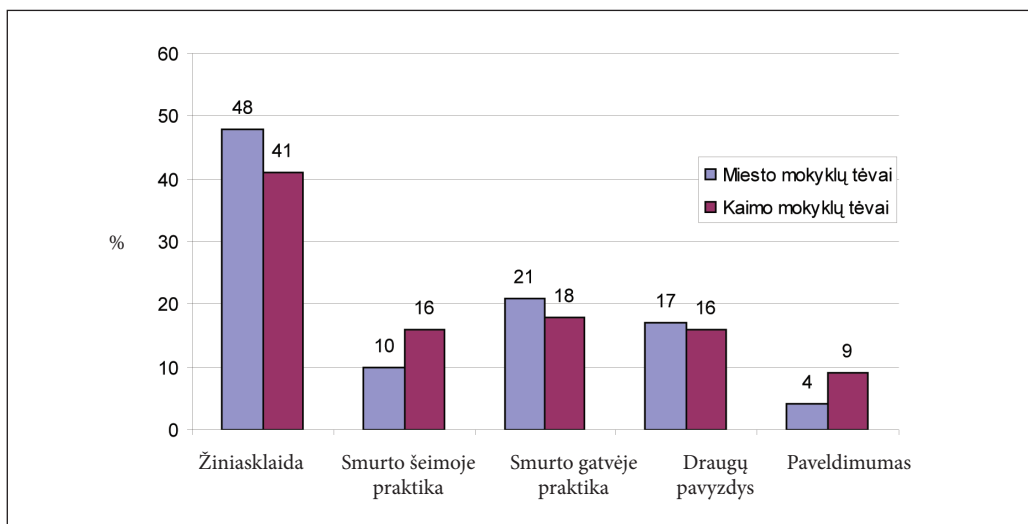
Veiksniai, skatinantys agresyvių mokinių elgesį su bendramoksliais: tėvų vertinimas

Apklaustieji tėvai, kaip ir mokytojai, nurodė tas pačias priežastis, skatinančias agresyvių mokinių elgesį prieš bendramokslius (9 pav.).

Svarbiausiais veiksniais, darančiais įtaką agresyvių mokinių elgesiui, miesto ir kaimo mokyklų mokinių tėvai įvardijo žiniasklaidą (atitinkamai 48 proc. ir 41 proc.) ir smurto gatvėje praktiką (21 proc. ir 18 proc.). Tiek miesto, tiek kaimo mokyklų mokinių tėvai rimtu veiksniu laiko neigiamą gatvės draugų (atitinkamai 17 proc. ir 16 proc.), su kuriais jų atžalos, būdamos vienos, praleidžia didesnę laiko dalį, pavyzdį. Šiuo atveju tėvai netiesiogiai pripažino, kad jie, būdami nuolat užimti, negali (ar nenori) būti su savo vaikais, o jų auklėjimą patiki gatvei.

Tyrimas parodė, kad miesto mokyklų mokinių tėvai reiškia daugiau pretenzijų mokyklai ir mokytojams nei kaimo. Esą jie nepakankamai aktyviai ir kryptingai vadovauja klasei, negeba jų atžalų nukreipti pozityvios veiklos kryptimi, atpratinti nuo agresyvaus elgesio, diegti doros ir gėrio daigų. Tai rodo tėvų nenorą ar negalėjimą dėl didelio užimtumo skirti laiko savo vaikams, o visi įgaliojimai ir atsakomybė perkeliama mokyklai.

Neatsilieka ir mokytojai, priekaištaudami tėvams dėl nesidomėjimo vaikų interesais, jų

9 pav. Veiksniai, skatinantys agresyvių mokinių elgesį, miesto ir kaimo tėvų požiūriu (proc.) (n-100 miesto mokyklų mokinių tėvai, n-100 kaimo mokyklų mokinių tėvai)

gyvenimo mokykloje problemomis ir t. t. Šie abipusiai mokytojų ir tėvų kaltinimai jau yra tapę tradiciniais. Tai atsispindi ir požiūryje į prevencines agresyvaus elgesio priemones ir jų taikymo efektyvumą.

Mokykloje taikomų prevencinių priemonių prieš agresyvių mokinių elgesį efektyvumo vertinimas

Mokinių vertinimas

Dauguma mokinių nelinkę taikstyti su smurto pasireiškimais mokykloje, tačiau jų palaikomų prevencinių priemonių sąrašė vyrauja gana nuosaikios baudos.

Tai rodo ir atsakymai į klausimą: *Kokiomis priemonėmis, jūsų manymu, galima būtų sumažinti agresyvių elgesį mokykloje tarp bendramokslių?*

Čia miesto ir kaimo mokyklų mokinių nuomonės sutapo, tačiau prioritetai kiek išsiskyrė (2 lentelė).

Kaip matome, miesto mokyklų mokiniai efektyviomis priemonėmis laiko įspėjimą (65 proc.), pranešimą tėvams (13 proc.), o kaimo mokyklų

vaikai – įspėjimą (60 proc.) ir pranešimą tėvams (11 proc.). Mažiausiai efektyvi priemonė – piniginė bauda (atitinkamai 8 proc. ir 4 proc.). Jai labiau pritaria miesto mokyklų mokiniai ir mokytojai nei kaimo. Tai rodo, kad miesto vaikai labiau paveikti rinkos dvasios ir siekia elgesį reguliuoti taikydami ne tiek moralinio, kiek materialinio poveikio priemones. Galima spėti, kad miesto vaikai labiau susiję su pinigais, daugiau jų turi ir žino vertę. Pinigai yra svarbus dalykas. Jų netekimas (baudos mokėjimas) – skaudus išbandymas vaikams ir jų tėvams.

Kaimo mokyklų vaikai jautresni nei miesto jų elgesio svarstymui klasėje. Klasės draugų nuomonė svarbi ir, atrodo, paveiki. O miesto vaikams klasės nuomonė ne daug tereiškia. Todėl jie mano, kad smurtautojo elgesio svarstymas nebus paveikus. Kur kas geresnė priemonė – piniginė bauda.

Mokytojų vertinimas

Kaimo mokyklų mokytojai efektyviausia priemonė laiko įspėjimą apie galimą pašalinimą iš mokyklos už smurtinius veiksmus (atitinkamai 60 proc. ir 62 proc.). Nors pranešimas tėvams ir

2 lentelė. *Mokinių požiūris į priemones, siekiant sumažinti agresyvių mokinių elgesį su bendramoksliais (proc.) (n-100 miesto mokyklų mokiniai, n-100 kaimo mokyklų mokiniai)*

	Miesto mokyklų		Kaimo mokyklų	
	Mokiniai	Mokytojai	Mokiniai	Mokytojai
Išspėjimas	65	60	64	62
Pranešimas tėvams	13	11	12	12
Svarstymas mokyklos taryboje	6	7	9	7
Klasėje svarstomas elgesys	6	5	8	7
Mokama piniginė bauda	8	12	4	5
Šalinimas iš mokyklos	2	5	3	7

svarbus, juridiskai privalomas veiksmas, tačiau pokalbių metu paaiškėjo, kad mokytojai nelaikyti jo efektyvumu, nes tėvai nesidomi vaikų gyvenimu ir problemomis mokykloje, ir linkę šią naštą užkrauti ant mokyklos pečių (*Na ir kas, kad aš informuosiu tėvus apie jų atžalos agresyvių elgesį... Daugeliui tai visai nerūpi... Tėvai susirinkimuose niekada nepasirodo... Labai užsiėmę ar apskritai į užsienį dirbti išvykę, o vaikus palikę savarankiškam gyvenimui*) (Irena, mokytoja, 40 m.). Neatsitiktinai pranešimą tėvams efektyvia priemone laiko tik dešimtadalis apklaustųjų mokytojų. Dar menčiau vertinama tokia priemonė kaip smurtautojo svarstymas klasėje (atitinkamai 5 proc. ir 7 proc.) ir mokyklos taryboje (atitinkamai 7 proc. ir 7 proc.). Galima spėti, kad smurtautojo elgesio viešo svarstymo klasėje metu mokiniai vengia atvirai kalbėti apie patirtą smurtą, baimindamiesi dėl galimų pasekmių. Todėl toks svarstymas neduoda norimų rezultatų – smurtautojas ir toliau lieka padėties šeimininku, bauginančiu bendramokslius.

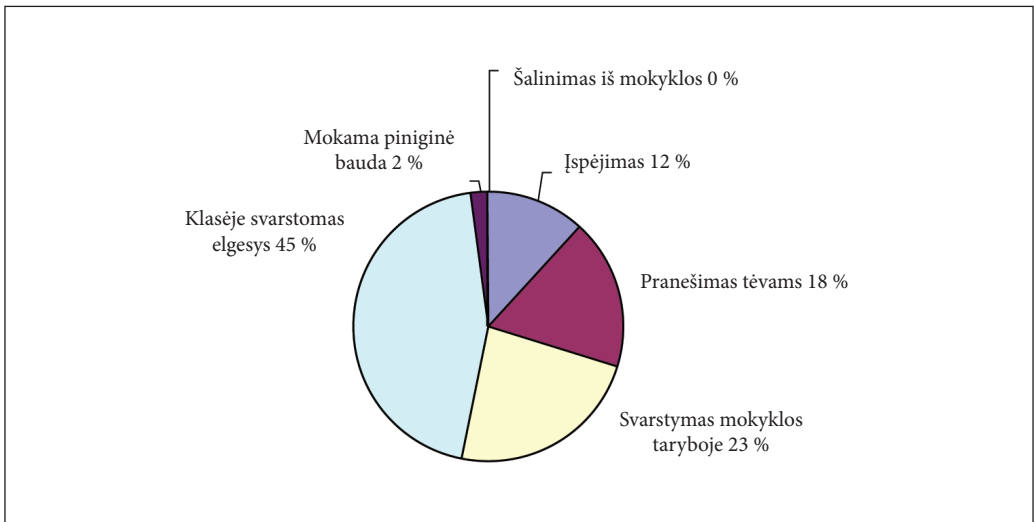
Nėra efektyvi priemonė ir svarstymas mokyklos taryboje, kadangi radikalius sprendimus priimti vengiama. Radikaliausias sprendimas būtų – šalinimas iš mokyklos. Tačiau tai nėra pageidautina, nes reikštų pripažinimą, kad mokykla negali susidoroti su jai pavesta misija – auklėti ir ugdyti asmenybę. Nepaisant to, 5 proc. apklaustųjų miesto mokyklų mokytojų ir 7 proc. kaimo – pritaria, kad smurtautojas būtų pašalintas iš mokyklos. Beveik aštuntadalis (12 proc.) apklaustųjų miesto mokyklų mokytojų

nurodė, kad efektyvi priemonė smurtautojams sudrausminti būtų piniginė bauda (*...kai tėvams teks pakrapštyti piniginę... smurtininkų sumažės*) (Monika, mokytoja, 36 m.). Tokios nuomonės laikosi nemaža dalis apklaustųjų mokytojų. Siūlomas baudos dydis svyruotų nuo 50 iki 500 litų, priklausomai nuo smurtinių veiksmų ir jų pasekmių. Lėšos turėtų būti kaupiamos specialioje mokyklos fonde. Pusė jų būtų skiriama kompensacijai už smurtą, patirtą nukentėjusiu asmenų, kita dalis – mokyklos reikmėms.

Atsargiau tokią priemonę vertino kaimo mokyklų mokytojai. Jai pritarė tik 5 proc. apklaustųjų. Galima spėti, kad tokią poziciją lėmė tai, kad jie gerai žino sunkią kaimo žmonių ekonominę padėtį, abejoja jų galimybėmis mokėti baudas už savo atžalų smurtavimą mokykloje (*...žinoma, baudos sudrausmintų... tačiau, ar visi išgalės sumokėti baudas už savo vaikų smurtą.... žmonės gyvena skurdžiai... pinigų neturi... šeimose tėvai geria, smurtauja... būtent iš tokių šeimų ir ateina daugiausia smurtininkų...*) (Jolanta, 39 m. mokytoja). Tikėtina, kad tokių „smurto skolų“ mokyklai tik daugėtų, išieškoti būtų sunku, o galbūt ir visai neįmanoma.

Tėvų vertinimas

Tėvai taip pat nelinkę pritarti baudoms, kurias tektų mokėti už atžalų agresyvių elgesį, ir, tuo labiau, šalinimui iš mokyklos (10 pav.). Pagrindinė viltis siejama su smurtautojo elgesio svarstymu klasėje (45 proc.) ir mokyklos taryboje (23 proc.).

10 pav. Tėvų požiūris į priemones, siekiant sumažinti agresyvių mokinių elgesį su bendramoksliais (proc.) (n=100)

Galima manyti, kad taip pripažįstamas asmeninis tėvų bejėgiškumas, nenoras (ar negalėjimas) patiems imtis veiksmų padėčiai keisti. Tokia tėvų užimta pozicija, viena vertus, rodo jų edukacinį neišprusimą, kita vertus, nesirūpinimą savo vaikų ateitimi, iniciatyvos teisę perleidžiant kolektyvo auklėjimo idėjai, dar gyvai nuo sovietmečio laikų.

Tai patvirtino ir atsakymai į klausimą: *Kas, jūsų manymu, turėtų rūpintis agresyvumo mažinimo mokykloje problema?*

Tėvai visiškai sutinka, kad labiausiai agresyvumo problema turėtų rūpintis klasės auklėtojai (56 proc.), visi mokytojai (45 proc.), socialiniai darbuotojai (42 proc.). Pasirodo, ženkliai atsakomybės dalį turėtų prisiimti ir policijos pareigūnai (30 proc.). O mažiausiai ši problema turėtų rūpėti patiems mokiniams (18 proc.) (11 pav.).

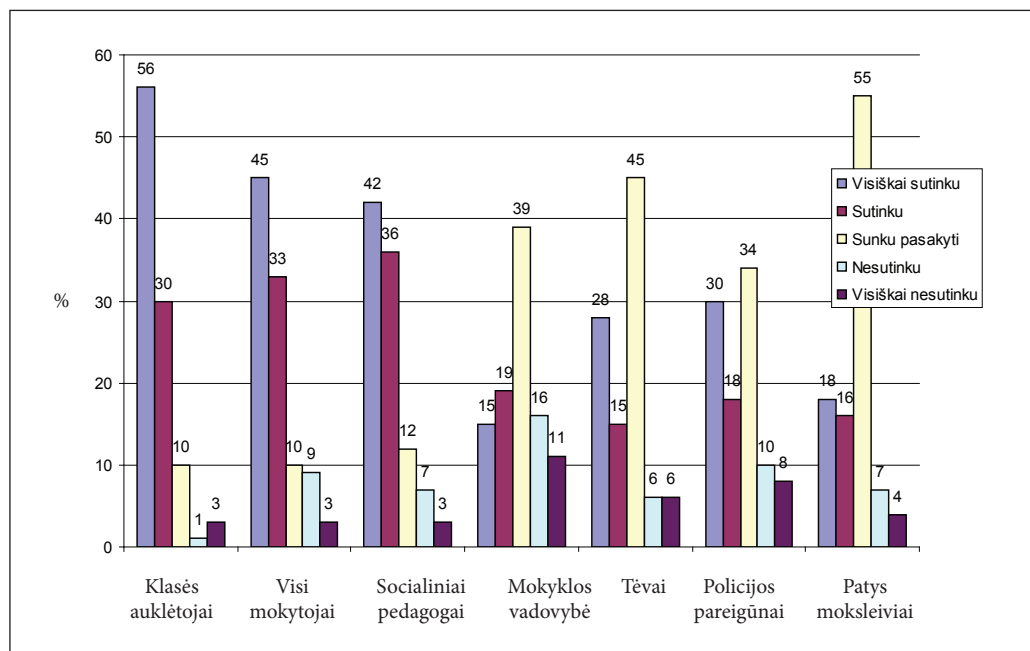
Tyrimas parodė, kad dauguma tėvų savo atžalas vertina kaip gerus, paklusnius vaikus, kurių atžvilgiu smurtauja nedorėliai bendraklasiai. Kitaip tariant, jie esą smurto aukos ir negali būti smurtautojais patys (*Kad mano vaikas smurtautų? Niekada... jis iš mažens toks jautrus, silpnutis. Ar jam smurtauti?* (Danguolė, 35 m. mama),

(...Tėvas ne kartą jam sakė, kad nenusileistų, jei kas jį skriaudžia, bet kur tau... pernelyg minkštas smurtauti (Birutė, mama, 38 m.).

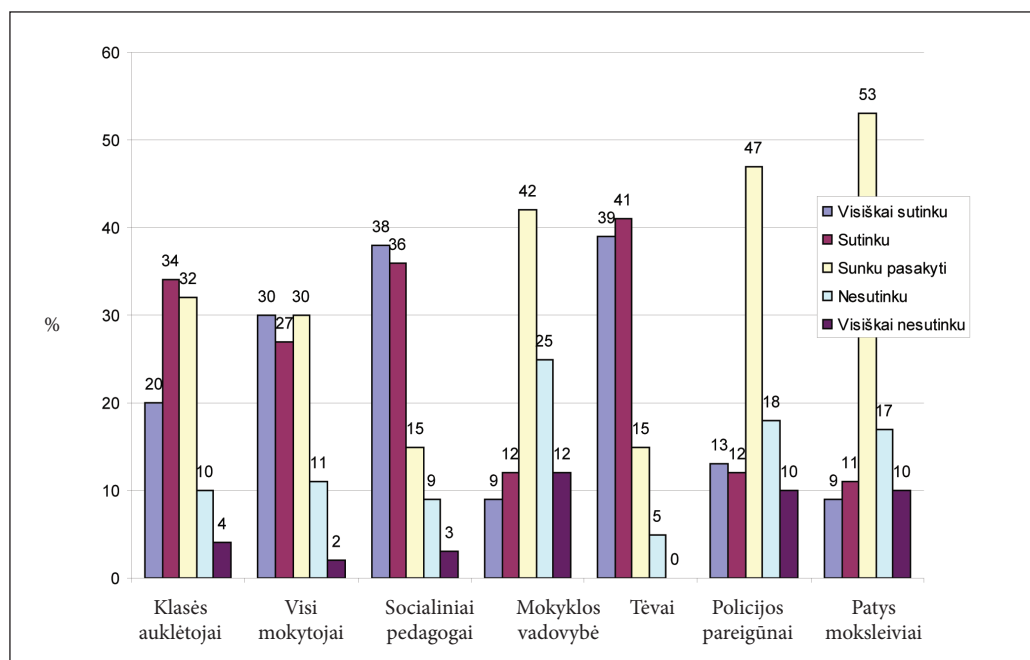
Suprantamas tėvų noras apginti savo vaikus. Tačiau realybėje, pasirodo, jie nesą tokie jau silpnučiai. Nenoras išvelgti agresijos apraiškų vaiko elgesyje – kitas, ne mažiau paplitęs reiškinys tarp tėvų (*Na, ir kad prasivardžiuoja, gal retkarčiais ir kumščius suremia... Juk gyvenime dar ne to bus... mokykla – turi būti ne tik žinių mokytoja, bet ir gyvenimo, ir išgyvenimo šioje tikrovėje mokytoja* (Romualdas, tėvas, 38 m.).

Neadekvatus savo atžalų veiksmų ir agresyvaus elgesio vertinimas neretai didina nesusikalbėjimą ir įtampą tarp tėvų ir mokytojų. Tėvų reiškiamos pretenzijos mokyklai, kuri privalo užtikrinti vaikams visišką saugumą, pasirodo nepamatuotos. Esmė ta, kad atsakomybės už vaikų saugumą klausimas mokykloje sprendžiamas pernelyg nedarniai ir neatitinka mokyklos galimybių visiškai jį užtikrinti be tėvų pagalbos ir nuolatinės paramos.

Mokytojai nėra visagaliai. Tačiau jų atsakymai į užduotą analogišką klausimą pasirodė žymiai darnesni (12 pav.).

11 pav. Tėvų požiūris į tai, kas atsakingas už agresyvumo mokykloje mažinimą (proc.) (n=100)

12 pav. Mokytojų požiūris į tai, kas atsakingas už agresyvumo mokykloje mažinimą (proc.) (n=100)

Mokytojai pripažįsta, kad už mokinių agresyvumo raišką mokykloje didžiąja dalimi atsakomybė gula ant pedagogų pečių. Trečdalis apklaustų pedagogų nurodė, kad atsakomybę už agresyvumą mokykloje turėtų prisiimti socialiniai pedagogai (38 proc.) ir dalykų mokytojai (30 proc.), o penktadalis – klasės auklėtojai (20 proc.). Tai rodo, kad klasės auklėtojai, susidūrę su agresyviu mokinių elgesiu prieš bendramokslius, nėra pasirengę priimti iššūkį, sudrausti ir suvaldyti smurtautoją. Galima spėti, kad tam jie nebuvo (ar nėra) rengiami aukštosiose pedagoginėse mokyklose. Nėra parengtos ir aiškos metodikos, kaip elgtis su agresyviai besielgiančiais mokiniais, kurie kelia grėsmę ne tik bendramoksliams, bet ir pačiam mokytojui. Siekdami neaštrinti santykių su agresyviai nusiteikusiais mokiniais, mokytojai neretai linkę žvelgti pro pirštus, nepastebėti jų išsišokimų dėl ramybės. Laikomasi pažiūros, kad už vaikų auklėjimą ir priežiūrą labiausiai atsakingi tėvai. Su teiginiu „visiškai sutinka“ 39 proc. ir „sutinka“ net 41 proc. apklaustų mokytojų (*Jei šeimoje tėvams nerūpi, kuo jų vaikas gyvena, kas jo draugai, su kokiomis problemomis susiduria ir kaip jas sprendžia, tai mokytojas tuo labiau nėra pajėgus sužiūrėti kiekvieno mokinio, kai klasėje jų trisdešimt ir kiekvienas „originalas“... Be to, mokykloje jis praleidžia tik kelias valandas, o visa kitą laiką – už mokyklos ribų... Ką veikia, kaip elgiasi – mokykla neretai sužino tik iš policijos pareigūnų pranešimų...* (Jadvyga, mokytoja, 42 m.).

Neabejotina, kad tėvų vaidmuo čia nepašalinamas. Deja, realybė yra tokia, kad svarbiausi vaikui žmonės neretai nuo jo gyvenimo nusišalina, palikdami vieną su jo problemomis, kurios galiausiai ir pastūmėja į agresiją. Tai ypač pastebima didėjant emigracijai, kai vis daugiau paauglių lieka gyventi su seneliais, globėjais, o vyresnio amžiaus – ir vieni, ieškantys draugų ir juos randantys gatvėje. Imlūs gatvės draugų agresyvaus elgesio normoms, jie perkelia jas ir į bendravimą su bendramoksliais.

Išvados

1. Agresyvus mokinių elgesys prieš bendramokslius yra realiai mokykloje egzistuojantis reiškiny, atspindintis šiuolaikinėje visuomenėje vykstančius procesus ir jų pasekmes jaunimui, tarpusavio ir bendravimo su pasauliu vertybinius prioritetus.
2. Mokiniai įvardija panašius agresyvumo motyvus, nors berniukai ir mergaitės jiems suteikia skirtingą prioritetą. Svarbiausiais agresyvaus elgesio prieš bendramokslius motyvais mokiniai laiko norą šitaip save realizuoti (berniukai – 18 proc. ir mergaitės – 12 proc.), atkreipti į save dėmesį (atitinkamai 16 proc. ir 17 proc.), taip elgiasi draugai (16 proc. ir 18 proc.), įtvirtinti savo pranašumą (12 proc. ir 14 proc.).
3. Mokytojų teigimu, svarbiausi agresyvų elgesį skatinantys veiksniai yra bandymas atkreipti į save dėmesį, įtvirtinti savo pranašumą, taip užmiršti nesėkmes moksle, neišsiskirti nuo agresyviai besielgiančių klasės ir gatvės draugų.
4. Miesto mokyklų apklaustieji mokiniai agresyvų elgesį patiria dažniau nei kaimo. Pagrindinės agresyvų elgesį sukeliančios priežastys: asmens charakterio savybės (taip mano 40 proc. apklaustųjų miesto mokyklų mokinių ir 72 proc. kaimo), išvaizda (atitinkamai 16 proc. ir 14 proc.), taikus būdas (12 proc. ir 15 proc.). Beveik šeštadalis apklaustų miesto ir kaimo mokyklų mokinių (atitinkamai 14 proc. ir 13 proc.) nurodė, kad agresyvaus bendraamžių elgesio susilaukia dėl prastos socialinės šeimos padėties. Tai atspindi didėjančią socialinę prarają tarp turtingųjų ir neturtingųjų, kas atsiliepia ir mokinių tarpusavio bendravimui, draugų pasirinkimui ir jų vertinimui.
5. Miesto ir kaimo mokyklų mokytojai ir tėvai agresyvų mokinių elgesį skatinančius veiksnius labiausiai linkę sieti su neigiamą žiniasklaidos, propaguojančios smurtą, įtaka, smurtu šeimoje ir gatvės draugais. Pripažinti savo kaltės dėl vaikų

apleistumo, nesidomėjimo jų gyvenimu ir problemomis mokykloje ir už jos ribų, dėl neadekvataus jų gebėjimų vertinimo ir nepagrįstų įžeidinėjimų – apklaustieji tėvai ir mokytojai nėra linkę.

6. Dauguma tėvų nepritaria tokioms prevencijos prieš smurtą mokykloje priemonėms kaip baudos, kurias tektų mokėti už agresyvų atžalų elgesį, taip pat šalinimui iš mokyklos. Efektyviausiomis priemonėmis laiko smurtautojo elgesio svarstymą klasėje ir mokyklos taryboje. Jie visiškai sutinka, kad agresyvaus mokinių elgesio prieš bendramokslius problema labiausiai turėtų rūpintis klasės auklėtojai (56 proc.), visi mokytojai (45 proc.), socialiniai darbuotojai (42 proc.). Ženklią atsakomybės dalį turėtų prisiimti ir policijos pareigūnai (30 proc.). Tai tik patvirtina nuostatą, kad atskirtis tarp tėvų ir mokyklos tebėra didelė. O atsakomybės už vaikų saugumą mokykloje klausimas sprendžiamas pernelyg nedarniai ir neatitinka mokyklos bei mokytojo galimybių jį visiškai užtikrinti be tėvų pagalbos ir nuolatinės paramos.
7. Trečdalis apklaustų pedagogų nurodė, kad atsakomybę už agresyvumą mokykloje turėtų prisiimti socialiniai pedagogai (38 proc.) ir dalykų mokytojai (30 proc.), o penktadalis – klasės auklėtojai (20 proc.). Tai rodo, kad klasės auklėtojai, susidūrę su agresyviu mokinių elgesiu prieš bendramokslius, nėra pasirengę priimti iššūkį, sudrausti ir suvaldyti agresorių. Galima spėti, kad tam jie nebuvo (ar nėra) pakankamai rengiami aukštosiose pedagoginėse mokyklose. Nėra parengta ir aiškios metodikos, kaip elgtis su agresyviai nusiteikusiais mokiniais, kurie kelia grėsmę ne tik bendramoksliams, bet ir pačiam mokytojui.

kaip elgtis, kokias metodikas ir būdus taikyti bendraujant su agresyviai besielgiančiais mokiniais.

- Aktyviai ir kryptingai veikti, siekiant apsaugoti jaunimą nuo psichotropinių medžiagų vartojimo, ypač narkotikų, kurie formuoja priklausomybę, skatinančią ieškoti lengvų būdų gauti pinigų, reikalingų kvaišalams, reketuojant bendramokslius ir platinant smurtą.
- Vykdyti aktyvią edukaciją, atskleidžiant agresyvaus elgesio prieš bendramokslius ir mokytojus priežastis ir pasekmes individo brandai, jo santykiams su aplinkiniais, tolesnei agresyvumo sklaidai visuomenėje, tam pasitelkiant visas informacijos priemones (žiniasklaidą, internetą).
- Pripažinti smurto problemos egzistavimą mokyklos bendruomenėje, o ne stengtis ją nutylėti, nusišlėpti. Prevencijos priemonės turi būti kompleksiškos, vienijančios visos mokyklos bendruomenės pastangas: mokinių, tėvų ir mokytojų. Būtinias mokyklos administracijos palaikymas, konkrečių priemonių nustatymas ir dalyvavimas mokyklos gyvenime.

Literatūra

- Gaigalienė, I. R. 1994. Socialiniai faktoriai ir paauglių agresija bei nusikalstamumas, *Sveikata* 11: 28–31. Vilnius: Lietuvos sveikatos apsaugos ministerija.
- Glinskienė, A.; Drazdauskienė, R. 2001. Paauglių agresyvaus ir smurtinio elgesio psichologiniai ir psichopatologiniai ypatumai, iš *Agresija ir smurtas – psichinė norma ir patologija*, 49–56. Vilnius.
- Jūrienė, L. 1996. Nepilnamečių nusikalstamumo būklė, jos priežastys, aplinkybės, iš *Mokykla ir nusikalstamumo prevencija*. Vilnius: Leidybos centras, 104–109.
- Kairienė, B. 2006. Agresyvus tėvų elgesys su savo vaikais: pedagoginės korekcijos prielaidos, *Socialinis darbas* 5(1): 89–95.
- Kairienė, B. 2002. *Jaunuolių, patyrusių tėvų agresiją, psichosocialinė raida ir pedagoginės korekcijos galimybės*: daktaro disertacijos santrauka. Kaunas.

Švietimo institucijoms (ŠMM)

- Siekiant mažinti smurto raišką mokykloje, būtina būsimojus pedagogus atitinkamai parengti, suteikiant specialią žinių,

Kairienė, B. 2005. Jaunuolių psichosocialinės raidos ypatumai dėl šeimoje patirtos agresijos, *Pedagogika* 77: 119–123.

Motiejūnas, V. *Nepilnamečių nusikaltimų socialiniai veiksniai* [interaktyvus], [žiūrėta 2007 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sociumas.lt/Lit/Nr16/nepilnameciai.asp>>.

Rupšienė, L.; Plačienienė, D. 2002. Vaikų agresyvumas: šiuolaikinės pradžios mokyklos problema ir jos sprendimo gairės, *Pedagogika: mokslo darbai* 59.

Puras, D. 1996. Vaikų patiriamas smurtas ir prievarta: kas, kam ir kaip teiks pagalbą Lietuvoje? iš *Vaikų fizinė ir seksualinė prievarta: pranešimai ir metodinės rekomendacijos specialistams*. Vilnius: Laidybos centras.

Schutz, A. 1976. *Collected Papers. II Studies in Social Theory*. Marinus Hijhoff. The Hague.

Sniečkutė, M. *Nepilnamečių nusikaltamumas ir šeima* [interaktyvus], [žiūrėta 2007 m. lapkričio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sociumas.lt/Lit/Nr16/nepilnameciai.asp>>.

Valickas, G. 1997. *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.

Žukauskienė, R. 2003. Parental Rearing Practices And Problem Behaviour in Male Delinquent Adolescents Versus Controls, *Socialinis darbas* 1(3): 48–49.

Žukauskienė, R. 1999. Fizinė, verbalinė ir netiesioginė agresija: skirtumai tarp lyčių, *Psichologija* 3: 56.

REASONS OF AGGRESSIVE BEHAVIOUR AGAINST SCHOOL FELLOWS, ITS FREQUENCY, FORMS: REACTION OF SCHOOLCHILDREN, TEACHERS AND PARENTS

Valdas Pruskus, Gerda Tuzienė

The present article, which is based on conducted research data, analyzes an attitude of schoolchildren, teachers and parents towards the reasons of schoolchildren's aggressive behaviour, its frequency and forms. Different factors and motives that stimulate the aggressiveness of schoolchildren, who go to the city, village and different professional (arts and technology) schools are examined. Schoolchildren's approach towards violence against school fellows and themselves is being discussed, as well as reaction of teachers and parents to this phenomenon. The article reveals opinion of schoolchildren, teachers, and parents about the means used to prevent violence towards schoolchildren and existing ways that can be used to make preventive means to be more effective.

Keywords: school, schoolchildren, teachers, parents, violence, psychological constraint, physical violence, prevention.

Įteikta 2011 04 13; priimta 2011 09 17